

Literatur in der „Temesvarer Zeitung“ (1918–1949). Einführung, Texte, Bibliographie (CD-Rom). Eine Dokumentation. Hrsg. Eduard SCHNEIDER. München, 2003. IKGS Verlag, 479 l. /Wissenschaftliche Reihe; Literatur- und Sprachgeschichte; Band 79./

Mintaértékű dokumentációt jelentetett meg a Délkelet-Európa kultúráját és történelmét feldolgozó munkák publikálására szakosodott müncheni intézet. A kötet a 95 évfolyamot megért napilap, a *Temesvarer Zeitung* első világháború utáni irodalomtörténeti forrásértékét vizsgálja az 1940-ben bekövetkezett betiltásig, majd a rövidre szabott újramegjelenésig (1944–1949). Ez a hagyományokban bővelkedő lap híd-szerepet töltött be a bánáti, erdélyi és bukovinai német nyelvű regionális irodalom bemutatása, illetve a német nyelvű és a világirodalom – elsősorban a keleti és a délkelet-európai – befogadása között.

Az antológiát megelőző sajtótörténeti bevezetésből kitűnik, hogy miként alakult a lap sorsa az alapítástól (1852) kezdve a Bach-érában, hogyan támogatta a Deák-pártot, illetve Barát Ármint, majd Lovas Antal főszerkesztősége alatt hogyan vált a „Provinzblatt”-ból egy elsőrangú publicisztikai orgánum. Az első világháborút követően, miután a Bánát három részre szakadt, a lap a Romániában élő kisebbségek békés egymás mellett élése, valamint a majoritással való jó kapcsolattartás mellett foglalt állást. A 20-as részben még a 30-as években a lapban minden jelentős, a bánáti német kisebbséghez tartozó szerző publikált, nem kis szerep vállalva ezzel Temesvár német nyelvű irodalmi életének fejlődésében és a térség önálló német nyelvű irodalmának kialakulásában. Közben folyamatosan tájékoztatta olvasóit Németország és Ausztria irodalmi életének történéseiről. Ebben az időszakban különösen a temesvári születésű, Rilkével is levelező Franz Xaver Kappus növelte a lap presztízsét. A 2. világháború alatt a néhai főszerkesztő fia, Nikolaus Aristid Lovas állt a lap élén, aki a pusztítások közepette is humanista gondolatokkal átitatott cikkeket, esszéket jelentetett meg. A lapot 1940-ben betiltották, majd az évtized folyamán a második nekilendülést

követően 1949-ben végérvényesen a centralizációs törekvések áldozata lett.

A bevezetőt követő terjedelmes rész a lap 29 évfolyamból egy olyan válogatást ad közre, amelyben az eredeti szépirodalmi művek (líra és próza) mellett helyet kapnak fordítások, irodalmi kritikák, irodalomtörténeti írások, az irodalmi élettel kapcsolatos hírek, levelek, anekdoták, valamint interjúk is. A válogatásnál szempont volt, hogy lehetőleg még kötetben nem publikált eredeti szövegre vagy fordításra essen a választás.

A lap irodalmi tekintélyét különösen a tárca-rovat, a „feuilleton” adta meg, de rendszeresen jelentkezett a lap mellékletekkel, kibővített kulturális tartalommal, amelyben a színház, zene és a képzőművészet mellett folyamatosan nagy teret kaptak az irodalom és az irodalmi élettel kapcsolatos híradások, valamint a vallással, társadalommal és aktuális kérdésekkel kapcsolatos írások. A lap regionális jellegéből következik, hogy elsősorban a bánáti irodalommal és irodalmi élettel foglalkozott, szerzői németek, német ajkú magyarok, románok, zsidók és szerbek voltak. Jelen volt a lapban az ország egyéb régióinak német nyelvű irodalma is, és a világirodalmat is rendszeresen figyelemmel kísérték.

A műfajok közül a folytatásos regény biztosította az olvasók és a lap között a rendszeres kapcsolatot, 1918 és 1940 között több mint száz jelent meg a lap hasábjain. A könyvrecenziók főleg a regionális és a hazai német, román és magyar nyelvű könyv- és folyóirattematikák kísérték figyelemmel (tk. Stefan Zweigről, Max Brod Kafka-életrajzáról). Az irodalmi tematikájú tanulmányok a német szerzők közül tk. Lenau bánáti recepciójával, 1932-ben a Goethe-év kapcsán „az emberiség költőjéről” írnak. A magyar irodalomból a 20-as évek kezdetén az Ady-kultusz dominálta a temesvári irodalmi köröket, de Jókai Mór és Reviczky Gyulával is bőven foglalkoztak. Az interjú mint új műfaj is megjelent a *Temesvarer Zeitung* hasábjain; megszólaltatták tk. Octavian Gogat, Thomas Mann, vagy éppen Alfred Döblint. Az irodalmi élet hírei között rendszeresen beszámolt a lap a temesvári Arany János Társaság tevékenységéről, felolvasó- és előadói esetekről, irodalmi jubileumokról.

A kötethez egy CD-Rom is tartozik, amely a vizsgált korszak irodalmi vonatkozású bibliográfiáját tartalmazza. A nem szépirodalmi jellegű tételeknél a tartalomismertetésre külön gondja volt a szerkesztőnek. A bibliográfia mutatja a leg-
hűbben a lap széles irodalmi látókörét: a térség földrajzilag indokolt irodalmi vonatkozásain túl bőven hoz adatot a dán, az angol, a francia irodalmon túl a héber és zsidó, az olasz, az indiai, a japán, a marokkói, a norvég, a lengyel, az orosz és szovjet, de még a tibeti, a svéd, a török vagy éppen az amerikai irodalomra is. A magyar fe-

jezetben Ady Endre találati halmaza a leggazdagabb a lírában, a prózában Bíró Lajos, Heltai Jenő, Herczeg Ferenc, Karinthy Frigyes, Mikszáth Kálmán és Molnár Ferenc neve fordul elő gyakrabban.

Egy ilyen jellegű sajtótörténeti forrásanyag publikálása szöveggyűjtemény és CD-Rom formájában mintául szolgálhatna a Magyarországon megjelent magyar és idegen nyelvű lapok irodalmi vonatkozásainak dokumentálásához is.

UJVÁRI HEDVIG